వినోద ప్రదర్శనం

"నా జీవితమంటే ఏమిటి? నేను సత్యంతో చేసిన సాధనలే గదా!" అన్నాడు మహాత్ముడు.

రంగయ్యను గురించి చెప్పవలసివస్తే అతడి జీవితమంతా బాహ్య పరిస్థితులతో సలిపిన పోరాటమేనని చెప్పవచ్చు. భూమితో పోరాటం, అప్పులవాళ్ళతో పోరాటం, బిడ్డలతో పోరాటం, చివరకు తన భార్యతో గూడా పోరాటమే.

పితృపారంపర్యంగా రంగయ్యకు లభించిన భూస్థితి కొద్దిపాటిది. రెండెకరాల మడిచెక్క, ఒకటిన్నర ఎకరా మెట్టనేల. మెట్టసాగు దైవాధీనం. ఉన్న మడిగూడా ఏటి కాలువ క్రిందగానీ, చెరువు క్రింద గానీ లేదు. బావి నీరే ఆధారం. దాన్ని బావి అనడం కన్నా పెద్ద గొయ్యి అనడమే సమంజసం. ఆ బావికి దరి నిలవదని ఎప్పుడో తేలిపోయింది. వాన కురిసినప్పుడల్లా దరి కరిగి కరిగి బావిలోకి జారిపోతుంది. ఏడాది కొకసారి పూడెత్తకపోతే బాన నీటిలో మునగదు. ఇద్దరు కుర్రాళ్ళు, ఇద్దరు కూతుళ్ళు పెరిగి పెద్దవాళ్ళై పోతున్నారు. వీళ్ళకు పెళ్ళిళ్ళు చేయాలి. ఈ కొడుకులకు గూడా పిల్లలు పుడితే వాళ్ళకు ఆస్తి ఏ మూలకు చాలుతుంది? మరి కొంత ఆస్తి ఏర్పాటు చెయ్యాలి. అందుకు దారి? ఇదిగో, ఈ బావికి ఖచ్చితంగా దరి మలిపించి, కాలుపు రాళ్ళతో కట్టించి ఓ పంపుసెట్టు బిగించాలి. ఆ కయ్యిలో మిరపతోట, ఈ కయ్యిలో పసుపు, ఆ సాదిలో అరటిచెట్లు, కొనమడిలో తమలపాకులతోట, మిగిలినదంతా వరిపైరు, లేదంటే ఓ అయిదు గుంటల కయ్యిలో చెఱుకుతోట. గనుముల వెంట కొబ్బరిచెట్లు - ఈ చిరకాల స్వప్నం నిజమయ్యేదెప్పుడు? ఈలోగా లోతు బావిలో అనుదినమూ కబిల తోలవలసి వుండడం వల్ల ఎంత మంచి గిత్తలయినా రెండేళ్ళలో బక్కచిక్కి ఎందుకూ కొరగాకుండా పోతున్నాయి. వాటిని అయిన కాడికి తెగనమ్మాలి. మళ్లీ వందలుపోసి కొత్తగిత్తలు కొనాలి. ఇందుకు డబ్బు! అప్పుచెయ్యడమే గత్యంతరం. బావిగట్టున పూడు మట్టిదిబ్బ పెరిగినట్లే అవతల అప్పులుకూడా పెరుగుతున్నాయి. రాత్రుళ్ళు ఈ సంగతి తలచుకుంటే రంగయ్యకు నిద్రపట్టదు. ఈ అంతులేని ఆరాటాన్ని అర్థంచేసుకున్న దెవ్వరు? రంగయ్య తెల్లవారుజామునే లేస్తాడు. ప్రొద్దుపుట్టేదాకా కబిల తోలుతాడు. ఆ తరువాత మేడి పట్టుకుంటాడు. అండ చెక్కుతాడు. బండి కడతాడు. ఏ పనీలేకపోతే కత్తిచేత పట్టుకొని కట్టెలకోసం అడవికి వెడతాడు. ఇందాకా నేను చెప్పింది పొరబాటు. రంగయ్య పోరాటం ముఖ్యంగా దరిద్రంతో. నా చిన్నతనంలో మా వైపున ఉట్ల తిరణాల అన్నపేరుతో ఒక వేడుక జరుగుతుండేది. సన్నటి కొయ్యకంభం ఒకటి. దానికి మరింత సన్నగా బంకమట్టిపూత. శరీరానికి ఆముదం పూసుకున్న మనిషి ఒకడు ఆ కొయ్య నంటిపెట్టుకొని ప్రాకి దాని అగ్రపీఠంలో వున్న బహుమతిని అందిపుచ్చుకోవాలి. పైకెక్కడం, పట్టుదొరకక క్రిందికి జారిపోవడం, కంభంచుట్టూ రాసిపోసి వుంచిన బంకమట్టిలో పడిపోవడం - ఎంతకూ తెమలని ఈ వ్యాసంగం చూపరుల పాలిటికి పెద్ద తమాషాగా వుండేదన్న మాట మాత్రం కాదనలేను. బహుశా దారిద్ర్యంతో రంగయ్య పడుతున్న కుస్తీగూడా లోకులకలాగే గోచరించి వుండవచ్చు.

నీకు నామీద బొత్తిగా సానుభూతి లేని పక్షంలో నేను నిజంగా కడుపు చించుకున్నా సరే, నీకది గారడీ విద్యగానే కనిపిస్తుంది. అప్పులు లేకుండా బ్రతకడం, పస్తులు లేకుండా తినడం ఈపాటి ప్రయత్నాన్ని దురాశగా భావించనక్కరలేదు. కానీ రంగయ్యను లోకులు ఆశబోతుగా వ్యవహరించడం నా చెవులతో నేను విన్నాను.

ఆ కుటుంబం లోకులపాలిటికొక వినోద ప్రదర్శనగా తయారు గావడానికి వీలయినంతలో రంగయ్య భార్యా బిడ్డలు గూడా సహకరించారనే చెప్పాలి. ఒళ్ళు వంచి పనిచెయ్యడంలో మంగమ్మ రంగయ్యకు తీసిపోదు. ఎడతెగని పనులమూలంగా ఆవిడకు ఉన్న రెండు చీరల్లో ఒకటి వుతికి కట్టుకోడానికి గానీ, చింపిరి తలను దువ్వి ముడివేసుకోవడానికిగానీ, నుదుట బొట్టుపెట్టుకోవడానికి గానీ తీరికుండదు. ఎటొచ్చీ ఆమె నాలుకకు వాడి హెచ్చు. ఈ కుటుంబంలో లేమి వుంది. అది రంగయ్య సృష్టించినది కాదు. కానీ మంగమ్మ అలా భావించదు. ఇంట్లో ఏ వస్తువు కొరత పడినా, ఏ కోరిక తీరకపోయినా ఎడాపెడా వాగడమే. అది గొంతుకాదు – పెద్ద మైకు! పెండ్లివారి విడిదిలోనుంచి మైకుద్వారా వినవచ్చే పాటలను ఎలాగైతే వినగలరో, అంత ఆనందంగానే మావూరి వాళ్ళా మంగమ్మ మాటలను వినగలరు. ఈ రేడియోలో వాల్యూము తగ్గించడానికి గానీ, లేదా పూర్తిగా నోరు మూయించడానికి గానీ రంగయ్యకు తెలిసిన చిట్కా ఒక్కటే. శ్రుతి మీరినప్పుడల్లా అతడు మంగమ్మను నమ్మకంగా పిడి గ్రుద్దులతో సత్కరించేవాడు. అప్పుడిక చూచుకోవలసిందే తమాషా. అతడివేమో పెడబొబ్బలు, ఆమెవేమో హాహాకారాలున్నూ, ఆక్రందనలు. ఈ హంగామా అంతా నాలుగు గోడలమధ్య జరిగినా యిదొక శ్రవ్యరూపకం. అలా కాకుండా బాహాటంగా బయటనే జరిగినట్టాయెనా అప్పుడది దృశ్యనాటిక.

రంగయ్య కొడుకుల్ని గురించి నికరంగా ఒకమాట చెప్పవచ్చు. వాళ్ళు తండ్రికన్నా కొన్ని దశాబ్దాలు వెనుక పుట్టినవాళ్ళు. న్యాయం, ధర్మం, సత్యం మొదలైన నైతిక విలువలపట్ల తండ్రికున్నంత నమ్మకం వాళ్ళకుండకపోవడం సహజమే! వాటిని నమ్ముకోవడం వల్ల తండ్రి బ్రతుకు ఎంత వైభవోపేతంగా వున్నదో వాళ్ళెరుగుదురు. అందువల్ల చేతిఖర్చుకు డబ్బు అవసరమనిపించినప్పుడల్లా వాళ్ళు చేతులు ముడుచుకొని కూచోకుండా కొంచెం కొంచెంగా స్వప్రయోజకత్వాన్ని వెలగబెడుతూ వచ్చారు. ఒక అరటి గెల, ఒక తట్ట తమలపాకులు, పది కొబ్బరికాయలు. కానీ అదేం గ్రహచారమోగాని రంగయ్య కొడుకులు తస్కరించి, తస్కరించిన కొద్దిగంటలకే పట్టుబడిపోయేవారు. వెంటనే రచ్చపైన పంచాయితీ, వాది ఫిర్యాదు, నేర ప్రతిపాదన, సాక్షులు కథనం, పెద్ద మనుష్యుల విచారణ, మొండి కెత్తినట్టుగా రంగయ్య తిరగబడడం, బెదిరింపులు, పదో ఇరవయ్యో చెల్లించుకోవడాలు ఈ కోర్టు సీను తిలకించడానికి ఆబాల గోపాలమూ వచ్చి రచ్చదగ్గర గుమిగూడేవారు; నిజం చెప్పొద్దూ – మా వూళ్ళో సినిమా థియేటర్ లేని కొరత యిలాంటి పంచాయితీల వల్ల తీరిపోతుండేది.

అప్పట్లో నేను హైస్కూలులో చదువుకుంటూ వుండేవాడిని. హైస్కూలు నుంచి కాలేజీకి వెళ్ళాను. ఆ తర్వాత ఉద్యోగంలో చేరాను. ఎప్పుడైనా సెలవుల్లో ఇంటికి వెళ్ళినప్పుడే రంగయ్యను గురించి తెలుసుకునే అవకాశం.

సచ్చి సేయంగల విన్నపాలతో రంగయ్య పెద్ద కూతురు పెళ్ళి చేశాడు. ఇంట్లో జరుగుతున్న మొదటి శుభకార్యం గదా! సాటిబంధువుల్లో నామోషీ లేకుండా వుండడం

కోసం ఓ వెయ్యి రూపాయలు అప్పు కూడా చేశాడు. ఆ అప్పు కాస్తా తీరేదాకా యింట్లో యింకొక శుభకార్యం మాటెత్తడానికి వీల్లేదని తనలో తాను నిర్ధారించుకున్నాడు. కానీ ఆ మాత్రం ఓపరికం చిన్నకూతురికి లేకపోయింది. ఆమె ఓ కుఱ్ఱాడివెంట లేచిపోయి, చక్కా గుడిలో పెళ్ళిచేసుకుంది. సినిమాలోనూ, సాహిత్యంలోనూ ప్రేమ వివాహాలు కంటగించుకోబడలేదు. కానీ రంగయ్య దగ్గరకు వచ్చేసరికది మనిషి తలెత్తుకు తిరగడానికి వీల్లేని నామర్దాపనిగా చిత్రింపబడింది. ఆ పిల్లకు పిల్లవాడికి మొదట మొదట మనసులెలా కలిసిందీ, ఆ మోజు ఏయే విధాలుగా విస్తరించిందీ, వాళ్ళు లేచిపోవలసిన పరిస్థితి ఎలా ఏర్పడిందీ, అందుకు వాళ్ళు పన్నిన పథకం, దాన్ని అమల్లో పెట్టిన తీరు, ఆ విషయం తెలిసేసరికి రంగయ్య అగ్గిమీద గుగ్గిలం కావడం, యిదంతా పరస్పరం చెప్పుకుని సంతోషించడానికి వీలుగా ఊరి వాళ్ళకొక ఆరు నెలల మేత దొరికింది.

ఇంతలో రంగయ్య పెద్దకొడుకు తానేమీ నెల తక్కువగా పుట్టినవాడు కాదని నిరూపించదలచుకున్నట్టుగా కథానాయకుడి పార్టు ధరించి రంగంలో దిగాడు. ఇంతకూ అతడు చేసింది అనుచితమైన పనికాదు. ఓ పొరుగూరి అమ్మాయిని పెళ్ళాడతానన్నాడు. వీళ్ళకూ వాళ్ళకూ ఏదో దూరపు బంధుత్వం గూడా వుంది. కానీ ఇందులో ఒక యిబ్బంది వున్నట్లు తోచింది. ఆ కుటుంబంపట్ల రంగయ్యకు సదభిప్రాయం లేదు. తన కొడుకు ఆ యింటికి అల్లుడు కావడానికి అతడు ససేమిరా వీల్లేదన్నాడు. ఆ కొడుకు ఆరు నూరైనా, నూరు ఆరైనా ఆ పిల్లను చేసుకోక తప్పదని తిరుగుబాటు చేశాడు. రంగయ్య ఉక్రోషం పట్టలేక ఆస్తిలో వాడిభాగం వాడికి పంచి పెట్టేశాడు. వాడిదారిని వాణ్ణి వెళ్ళమన్నాడు. అప్పటికి తానేదో రాజ్యాన్ని జయించినట్టుగా కొడుకు పెళ్ళిపీటల మీదికి సిద్ధమయ్యాడు. పులిమీద పుట్రలా భర్తమాట కాదని ఈ పెళ్ళికి కాస్తా మంగమ్మ గూడా హాజరైపోయింది.

కొడుకే గాదు, కట్టుకున్న భార్య గూడా తన మాటలకు లోబడి ఉండడం లేదు. లోకుల యెదుట రంగయ్యకు తల కొట్టివేసినంత అవమానమైపోయింది. 'వాడు నా కొడుకేగాదు, ఆవిడ నా పెళ్ళాం కాదు' అని భీషణంగా పంతంబట్టి కూర్చునేదాకా లోకం రంగయ్యను సమర్థించలేదు.

ఈ విధంగా అతడు తన పాత్రౌచిత్యాన్ని కాపాడుకున్నట్టుంది.

అన్నదమ్ములు వేరు కాపురాలు పెట్టేశారు. పెద్దవాడికి పూరిల్లు వచ్చింది. చిన్నవాడికి గుడిసె దక్కింది. భూస్థితిలోనూ అలాగే చెరిసగం. అప్పుల్లోనూ ఇంతే. తల్లిదండ్రుల్ని గూడా అలాగే పంచుకున్నారు. మంగమ్మ పెద్దకొడుకు వైపున వుండిపోయింది. రంగయ్య చిన్నవాడి వాటాకు వెళ్ళాడు.

ఈ విచిత్ర పరిణామం లోకుల కాలక్షేపాని కెంతగా ఉపకరించిందని? నాటకంలో అనుకోని మలుపు కదటండీ మరి!

"బలే గమ్మత్తురా! ఈవేళ చెప్పనలవిగాదు. చూచి తీరవలసిందే రంగయ్య అవతారం" వెకిలి నవ్వుతో ఉపక్రమణిక.

"ఏం జరిగి దేంజరిగింది?" పదిమందిలోనూ పెల్లుబికే కుతూహలం!

"పెద్దవాడు నాటిన చెరకుతోట బాగా ఏపుగా పెరిగిందిలే; ఆవుగొడ్డుకు కావలసినంత మేత కావలసి వచ్చిందేమో! రంగయ్య యెవ్వరూలేనిది చూచి ఓ మోపెడు చెరుకు మోసులు కోసుకున్నాడు. మోపు తలకెత్తుకుని తోట దాటుకుని పోతున్నాడో లేదో మంగమ్మ ఎదురైంది. 'హవ్వ హవ్వ, యింత పనికి పూనుకున్న మనిషిని నువ్వు తలపైన రాయి

వెయ్యావా? నీదీ ఒక నరజన్మేనా? ఇదీ ఒక బ్రతుకేనా?' అంటూ మంగమ్మ కారుబారు చేసిందిలే! వడగండ్లలా రాలి పోయాయి మాటలు. ఇచ్చేది యిస్తేగానీ యిది తగ్గిరాదనుకున్నాడు రంగయ్య. మోపు క్రిందికి గిరవాటు పెట్టి ఎగిరి మంగమ్మ వైపుకు దూకాడు."

"పడ్డాయా గుద్దులు?"

"తగిలాయా తన్నులు?"

"జుట్టుముడి వూడిపోయిదా?"

"చెబుతున్నానుగా! ముసలాడు పైకిదూకేస్తున్నాడని పసిగట్టేసరికి మంగమ్మ వున్నట్టుంటి ఈవలికి తప్పుకుంది. దూకిన విసురులో రంగయ్య వెళ్ళి అడుసుమడిలో పడిపోయాడు. నాసామిరంగా, ఒళ్ళంతా బురదే! బురదలో దొర్లి లేచిన బర్రెగొడ్డే నయం. లేచి వచ్చాడంటే సున్నంలోకి లేకుండా ఎముకలు విరగగొడుతాడని మంగమ్మ దొక్కటే పరుగు...."

ఈనాటి కిద్దెందా, రేపటి కాలక్షేపానికి రంగయ్య బ్రతుకులోనుంచీ సరికొత్త సంఘటన ఒకటి పుట్టుకొచ్చింది.

దూర ప్రాంతానికి బదిలీ కావడంవల్ల రెండేళ్ళపాటు నేను మా వూరివైపు వెళ్ళడం కుదరలేదు. ఒకసారి మా అమ్మే మమ్మల్ని చూచిపోవడానికి వచ్చింది. కాలపురుషుడు రంగయ్యను ఎలా అనుగ్రహిస్తున్నదీ ఆమె ద్వారా తెలుసుకోగలిగాను.

"ఏం రంగయ్యరా నాయనా! ఉడిగిపోయాడు. నిరుడీలాంటప్పుడు అడవిలో నుంచీ బండి తోలుకొస్తూవుండి చక్రం క్రింద పడిపోయాడు. తుంటి నలిగిపోయింది. కాలు తీయవలసిందే నన్నారు. ఏదో అతడి పాలిట దేవుదుండి అంతపని జరగలేదు. కుంటివాడుగా మిగిలాడు. కొయ్యపైనగానీ నడువలేడు.'

"మంగమ్మ ఎలా వుంది?"

"మంగమ్మ ఎక్కడుంది? ఆవిడ పోయి ఆరు నెలలైంది. పుణ్యాత్మురాలు. మొగుడు బ్రతికుండగానే పసుపూ కుంకుమతో వెళ్ళిపోయింది. ఆవిడ కళ్ళు మూసిందని తెలియగానే రంగయ్య ఆవు అరచినట్లుగా అరచేడట్రా బాబూ! వారం రోజులు తిండీ నీళ్ళు ముట్టుకోలేదట!"

చివరిసారిగా రంగయ్యను చూచింది ఏర్పేడు బస్స్టాండులో. ఆఫీసుపని మీదుగా నెల్లూరు వెళ్ళి వస్తుండగా బస్సక్కడ కాసేపు ఆగింది. సిగరెట్ల కోసం బస్సు దిగి బంకు వైపు వెళ్తూండగా ఎవరో పిలిచారు. చూద్దును గదా! ఒక మానవకంకాళం ప్రత్యక్షమైంది. మొలకొకటే బట్ట. వంగిపోయిన వెన్నెముక, గుంటలు పడిన దవడలు, లోతుకు పోయిన కళ్ళు.

"బాగున్నావా చినబాబూ? ఎంతకాలానికి కన్పించావు? చిన్నమ్మా పిల్లలూ అంతా కులాసాయే కదూ?"

"పిచ్చి రంగయ్యా! నువ్వింకా తోడి మానవుల క్షేమ సమాచారాలు విచారించే స్థితిలోనే వున్నావా?" అనుకున్నాను.

తల్లిపోయిన తర్వాత తండ్రికి తిండిపెట్టే విషయంలో అన్నదమ్ములిద్దరికీ సరైన ఒప్పందం కుదరలేదట! పడీ లేచీ ఆఖరకు ఈ రోజొకడు పెడితే, రేపొకడు పెట్టేటట్లుగా వంతులు వేసుకున్నారట! కానీ ఆ సత్కార్యం గూడా సజావుగా జరిగేటట్లు లేదు. తిండి పెట్టటంలోకన్నా పెట్టకపోవడంలోనే ఆ యిద్దరికీ పోటీ ఎక్కువైందట!

"ఫర్వాలేదు బాబూ! నాదేముంది? రాముడున్నాడు, రాజ్యముంది. ఈ ముసలికట్టె కింత తిండి దొరక్కపోదు. ఒక్కటేనయ్యా నాకు దిగులు. పుట్టిన వాళ్ళిద్దరు కొట్టుకు చస్తున్నారు. చీటికి మాటికీ జగడాలు! నాల్రోజుల కొకసారి మధ్యస్థాయి. బ్రతకడానికి ఇళ్ళంటూ ఏవో వున్నాయి. కానీ బ్రతుకంతా వీధిపాలే అయిపోయింది."

నాకిప్పు డర్థమైంది. రంగయ్యకిక ప్రదర్శనలో పాల్గొనే ఓపిక లేదు. అతడు రేపో మాపో తన వేషం విప్పి పెట్టేస్తాడు. కానీ వినోద ప్రదర్శనం నిరంతరాయంగా సాగిపోవడానికి కింకా అక్కడ అతని కొడుకులున్నారు, కోడళ్ళున్నారు. వాళ్ళకూ బిడ్డలుంటారు, ఇంకా పుడతారు. తాత కట్టిపెట్టిన పూరికొంపల్లోనే వాళ్ళు గోడలు పెట్టుకుంటారు. నేలను ముక్కచెక్కలు చేసి పంచుకుంటారు. కానీ ఆమాత్రం స్థితిగతులైనా ఎంతకాలం నిలుపుకుంటారు? బ్రతుకు వాళ్లచేత రకరకాల వేషాలు వేయిస్తుంది. ప్రేక్షక మహాశయులు తనివి తీరేటట్లుగా ఈ ప్రదర్శనాలు తిలకించవచ్చు. ఆలస్యం చేసినా ఆశాభంగమన్నమాట లేదు. ఎంతసేపు చూసినా టిక్కెట్టు లేదు!

♦ 'వసుధ' మాసపత్రిక - 1969 ♦